

ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

☐ पुणे ☐ वर्ष १ ले ☐ अंक १९५ वा ☐ शनिवार दि.२० सप्टेंबर २०२५ ☐ पाने ४ ☐ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

स्वदेशी:भारताला स्वावलंबी आणि सक्षम बनवण्याचा मार्ग

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय  साहित्य

अमेरिकेने भारतावर लादलेल्या टेरिफला प्रत्युत्तर देण्यासाठी पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी स्वदेशीचा नारा दिला.पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी स्वदेशी वस्तूंचा अवलंब करण्याचे आणि ‘‘मेड इन इंडिया’’ ला प्रोत्साहन देण्याचे आवाहन पुन्हा एकदा केले आहे. त्यांनी हे केवळ आर्थिक स्वावलंबनाचे लक्षण नाही तर देशभक्तीचे लक्षण असल्याचे वर्णन केले आहे. मोदींचा हा संदेश आगामी सण आणि जागतिक व्यापार तणावाच्या पार्श्वभूमीवर आला आहे, ज्यामध्ये परदेशी वस्तू टाळण्याची गरज आहे.

अमेरिकेने भारतावर कर वाढवत आणि सतत नॉन-टॅरिफ अडथळे लादत असताना, स्वदेशीवरील चर्चा पुन्हा एकदा सुरू झाली आहे. पंतप्रधान मोदींनी स्पष्टपणे सांगितले की स्वदेशी हा प्रत्येक भारतीयाच्या जीवनाचा मंत्र बनला पाहिजे, कारण हा भारताला स्वावलंबी आणि सक्षम बनवण्याचा मार्ग आहे. हे विधान अशा वेळी आले आहे जेव्हा जागतिक व्यापारात संरक्षणवाद वाढत आहे, अमेरिका आणि युरोप त्यांच्या उद्योगांचे संरक्षण करण्यासाठी नवीन अडथळे उभारत आहेत आणि डॉलरपासून ते पेमेंट सिस्टम आणि जागतिक पुरवठा साखळ्यांपर्यंत सर्व काही शस्त्र म्हणून वापरले जात आहे. गांधींच्या स्वदेशी मंत्रापासून ते कोविड-१९ साथीच्या आजारापर्यंत आणि आता ट्रम्पच्या टॅरिफ उपायांपर्यंत, प्रत्येक घटनेने भारताला शिकवले आहे की स्वावलंबनाशिवाय आर्थिक आणि तांत्रिक स्वातंत्र्य अशक्य आहे. आज, भारतीय बनावटीच्या कार आणि इलेक्ट्रॉनिक वस्तू जगभरात लोकप्रिय आहेत. संरक्षण ते डिजिटल तंत्रज्ञानापर्यंत, स्वावलंबनाची ही मोहीम आता फक्त एक घोषणा राहिलेली नाही तर भविष्यासाठी भारताची प्रमुख आर्थिक रणनीती बनली आहे.

स्वातंत्र्यलढ्यादरम्यान, महात्मा गांधी स्वदेशीला केवळ आर्थिक चळवळ मानत नव्हते, तर राष्ट्रीय अभिमानाचे प्रतीक मानत होते. त्यांनी परदेशी कापड जाळले आणि भारतीयांना त्यांच्याच देशात बनवलेल्या उत्पादनांचा वापर करण्याचे आवाहन केले. गांधींचा असा विश्वास होता की स्वदेशी केवळ आर्थिक स्वावलंबन आणत नाही तर प्रत्येक नागरिकाला राष्ट्र उभारणीत भागीदार बनवते.

आज, जागतिक व्यापार संरक्षणावादाकडे परत येत असताना, गांधीजींचा स्वदेशी मंत्र पुन्हा एकदा प्रासंगिक झाला आहे. अमेरिकेसह अनेक विकसित देश त्यांच्या उद्योगांचे संरक्षण करण्यासाठी टॅरिफ आणि नॉन-टॅरिफ अडथळे उभारत आहेत. अशा परिस्थितीत, भारतासाठी स्वावलंबन हा सर्वोत्तम पर्याय आहे.

कोविड-१९ साथीच्या काळात जागतिक पुरवठा साखळी विस्कळीत झाली होती, तरीही देशाला स्वावलंबी होण्याचे महत्त्व समजले होते. आता, डोनाल्ड ट्रम्पच्या टॅरिफ उपायांनी भारताला हे देखील शिकवले आहे की आपण आपले उद्योग, शेतकरी आणि तंत्रज्ञान यांना स्वावलंबी बनवले पाहिजे.

भारत जगभरात निर्यात करत आहे आज, भारतात बनवलेल्या गाड्या जगभरात विकल्या जात आहेत. नुकत्याच लाँच झालेल्या इलेक्ट्रिक कार ‘‘ई-विटारा’’ हे त्याचे एक उत्तम उदाहरण आहे. परदेशी कंपन्यांच्या गाड्यांपेक्षा ती एक तृतीयांश स्वस्त आणि गुणवत्तेत श्रेष्ठ असल्याचे म्हटले जाते.

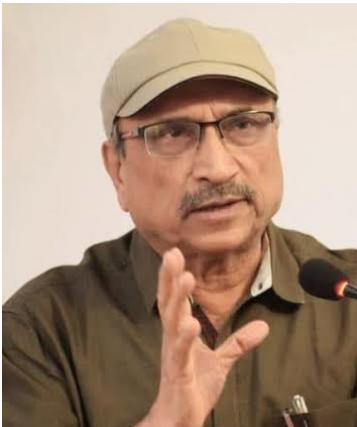
तज्ञांचा असा विश्वास आहे की जर आयफोन भारताऐवजी अमेरिकेत बनवले गेले तर त्याची किंमत तिप्पट जास्त असेल. याचा अर्थ असा की भारतातील उत्पादन खर्च लक्षणीयरीत्या कमी आहे आणि यामुळे भारत आत्मनिर्भर होऊ शकतो.

स्वदेशी चळवळ’ देशातील उत्पादनक्षमता, तंत्रज्ञान विकास, आणि कौशल्यवृद्धी यांना चालना देईल. स्थानिक उद्योगांना बाजारपेठ मिळाली की ते हळूहळू गुणवत्ता वाढवतील, निर्यातक्षम बनतील, आणि भारताची जागतिक स्पर्धात्मकता वाढेल. आर्थिक स्वातंत्र्य आणि राजकीय स्वाभिमान यांची सांगड घालून ही चळवळ पुढे जाईल. याचा प्रभाव निश्चितपणे दिसूत येऊ शकतो. भारत हा जगातील सर्वाधिक लोकसंख्येचा देश असून आपल्या बाजारपेठेचा आकार अवाढव्य आहे. अशा स्थितीत स्थानिक पातळीवर, देशांतर्गत पातळीवर तयार होणाऱ्या उत्पादनातून देशाचीच गरज परिपूर्ण करण्याचे धोरण नियोजनबद्धरित्या पुढे नेल्यास चमत्कारिक बदल दिसू शकतात. आर्थिक दृष्टिकोनातून पाहिले तर स्वदेशी हा केवळ भावनिक नाही तर व्यावहारिक मार्ग आहे. अमेरिकेच्या टॅरिफमुळे भारताच्या काही उद्योगांना तात्पुरते नुकसान होणार असले तरी जर देशांतर्गत उत्पादन वाढले आणि देशातील ग्राहकांनी आयातीऐवजी देशी उत्पादन वापरले, तर हा धक्का कमी करता येईल. याशिवाय स्थानिक उद्योगांना बाजारपेठ मिळाल्यास रोजगारनिर्मिती वाढेल, ग्रामीण अर्थव्यवस्थेला चालना मिळेल. २०२०मध्ये आलेल्या कोरोना महामारीच्या काळात जगातील अर्थव्यवस्था गटांगळ्या खात असताना पंतप्रधान मोदींनी दिलेला लोकल फॉर व्होकल आणि आत्मनिर्भर भारत हा नारा यशस्वी ठरला. पीएलआय योजनेंतर्गत देशांतर्गत उत्पादनवाढीला केंद्र सरकारने जबरदस्त चालना दिली आणि त्याचेही सुपरिणाम दिसून येऊ लागले. लक्षात घ्या, भारताच्या विदेशी वस्तूंवरील बहिष्काराला जागतिक अर्थकारणात मोठे महत्त्व आहे. ऐतिहासिक काळात ब्रिटिशांविरुद्धच्या संग्रामातही स्वदेशीचा नारा यशस्वी ठरला होता. आधुनिक काळात गलवान संघर्षानंतर बॉयकॉट चायनाफ ही मोहीम सुरू झाल्यानंतर चीनला मोठा आर्थिक फटका बसल्याने डुंगन नरमला. अगदी अलीकडचे उदाहरण आहे मालदीवचे. पंतप्रधान मोदींवरील टीकेनंतर भारतीयांनी मालदीववर बहिष्कार टाकला होता. याचा परिणाम म्हणजे इंडिया आऊटफ असा नारा देणाऱ्या मोहम्मद मोईजूनी अलीकडेच पंतप्रधान मोदींचे जंगी स्वागत केले

ज्योतिर्मय  साहित्य

नाशिक – यशवंतराव चव्हाण महाराष्ट्र मुक्त विद्यापीठातर्फे दिला जाणारा कुसुमाग्रज राष्ट्रीय साहित्य पुरस्कार (२०२४) यावर्षी प्रसिद्ध हिंदी कवी कुमार अंबुज यांना जाहीर करण्यात आला आहे. या पुरस्काराचे वितरण विद्यापीठाचे मा. कुलगुरू प्रा. संजीव सोनवणे यांच्या हस्ते येत्या बुधवार दिनांक २४ सप्टेंबर २०२५ रोजी सायंकाळी ६ वाजता नाशिक येथील कुसुमाग्रज स्मारकामधील विशाखा सभागृह येथे होणार आहे. सन २०१० पासून सुरू झालेला

हा पुरस्कार विद्यापीठाच्या कुसुमाग्रज अध्यासनामार्फत दरवर्षी एका निवडक अ-मराठी कवीला दिला जातो. यात रोख एक लाख रुपये, मानचिन्ह आणि मानपत्र दिले जाते. याआधी सुप्रसिद्ध कवी चंद्रकांत देवताले (हिंदी), के. सच्चिदानंदन (मलयाळम), सीतांशू यशश्चंद्र (गुजराथी), सुरजीत पातर (पंजाबी), श्रीमती टेमसुला आओ (इंग्रजी), विष्णू खरे (हिंदी), एच. एस. शिवप्रकाश (कन्नड), अमिताभ गुप्ता (बंगाली), नीलिमकुमार (आसामी) अशा अनेक दिग्गजांना या पुरस्काराने सन्मानित करण्यात



आले आहे. यंदाच्या पुरस्कारासाठी

विद्यापीठाचे मा. कुलगुरू प्रा. संजीव सोनवणे यांच्या अध्यक्षतेखालील निवड समितीने कवी कुमार अंबुज यांच्या नावाची एकमताने शिफारस केली. समितीत नामवंत कवी व अनुवादक प्रा. चंद्रकांत पाटील, डॉ. गोरेख थोरात व डॉ. राजशेखर शिंदे यांचा समावेश होता. समितीचे समन्वयक म्हणून कुसुमाग्रज अध्यासनाचे प्रमुख डॉ. दिलीप धोंडगे यांनी काम पहिले, अशी माहिती विद्यापीठाचे कुलसचिव श्री. दिलीप भरड यांनी दिली आहे.

कुमार अंबुज यांचा अल्प

परिचय :

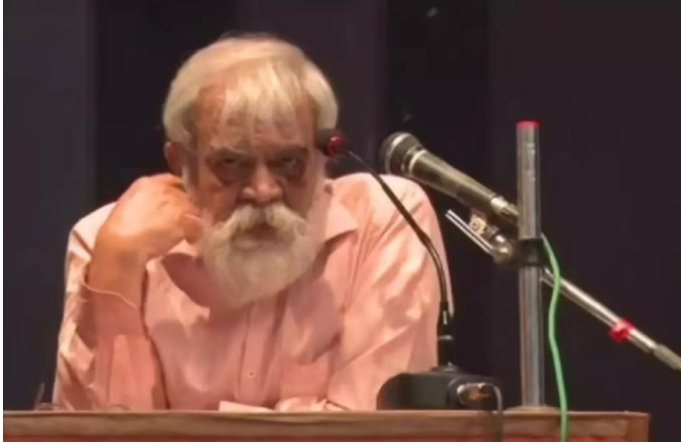
मध्यप्रदेशातील गुना येथील कवी कुमार अंबुज हे नव्वदनंतरच्या पिढीतील एक दमदार कवी, कथालेखक व समीक्षक म्हणून सुपरिचित आहेत. पण त्यांची ओळख प्राधान्याने कवी म्हणून अधिक आहे. त्यांचे आत्तापर्यंतचे पाच काव्यसंग्रह प्रकाशित झाले असून एक कवितांचे संकलन व संपादन प्रसिद्ध झाले आहे. त्यांना यापूर्वी मध्यप्रदेश साहित्य अकादमीच्या पुरस्कारासह अनेक पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले आहे.

शिवचरित्राच्या अभ्यासासाठी जीवन समर्पित करणारे इतिहासकार गजानन मेहेंदळे

ज्योतिर्मय  साहित्य

आजच्या गोंधळाच्या परिस्थितीमध्ये राजकारणाचे प्राबल्य असलेल्या काळात. खरा इतिहास हा जुळवून सांगण्याची पद्धत निर्माण झाली आहे. ती अतिशय दुर्दैवी आहे. इतिहासकार हा फक्त इतिहास लेखन करतो. जे वास्तव सत्य आहे. जे राष्ट्राला पोषक आहे. असे सत्यलेखन तो इतिहासकार करत असतो. अशा इतिहासकारांची काळाला खूप गरज आहे. शिवछत्रपती आणि शंभूराजाबद्दल इंग्रजांच्या काळात वाईट लेखन केले गेले. इंग्रजाळलेली मनोवृत्ती देखिल त्याच मागने गेली. असे इतिहासात नोंद करता येते. त्यादृष्टीने आज जे काही संशोधन करणे आवश्यक आहे. ते करून खरा इतिहास लोकांसमोर आला आहे. आतपर्यंत लिहिलेला इतिहास हा परकीयांनी लिहिला आहे. आपला भारतीय दृष्टीकोनातून इतिहास लेखन केले पाहिजे. तेचे आदर्श गजाननराव मेहेंदळे होते.

श्री गजानन भास्कर मेहेंदळे यांचा जन्म १९ डिसेंबर, १९४७ रोजी झाला. गजाभाऊंना शालेय जीवनापासूनच इतिहासाची खूप आवड होती. गजाभाऊंनी १९६९ साली पुण्याच्या भारत इतिहास संशोधक मंडळात पाऊल ठेवले आणि अभ्यासाला सुरुवात केली. त्यातूनच पुढे त्यांना युद्धशास्त्राची अधिक आवड निर्माण झाली आणि अठराव्या वर्षापासून त्यांनी युद्धशास्त्राचे वाचन आणि अभ्यास सुरू



केला.

युद्ध पत्रकार

वयाच्या २४व्या वर्षी तरुण भारतचे

पत्रकार म्हणून

त्यांना

बांगलादेशात

पाठवण्यात आले.

युद्ध सुरू

होण्याच्या सात-आठ महिने आधीच गजाभाऊ तिथे पोहोचले. त्या वेळी प्रत्यक्ष युद्ध सुरू झाले नसले, तरी युद्धजन्य परिस्थिती निर्माण झाली होती कारण बांगलादेश मुक्ती वाहिनीने क्रांतीकार्याला सुरुवात केली होती.

अशावेळी गजाभाऊंनी बांगलादेशच्या वेगवेगळ्या सीमांमधून आत प्रवेश केला. तिथली सगळी परिस्थिती अनुभवली. अनेक लोकांच्या मुलाखती घेतल्या. पाकिस्तानी सैन्याविरुद्ध बांगलादेश मध्ये

असलेला रोष त्यांनी अनुभवला. त्यावर लिहिलेले लेख गजाभाऊ तार करून तरुण भारतला पाठवित असत. यानंतर प्रत्यक्ष

युद्ध सुरू झाले तेव्हादेखील गजाभाऊ बांगलादेशातच होते. बांगलादेश मुक्ती वाहिनीच्या एका गटाबरोबर गजाभाऊ युद्धक्षेत्रात काही काळ वावरले. तिथे तळ ठोकून असलेल्या अनेक

भारतीय लष्करी अधिकाऱ्यांशी त्यांच्या मुलाखती झाल्या.

शिवचरित्र अभ्यासाला प्रारंभ

युद्ध संपल्यावर गजाभाऊ दिल्लीमध्ये आले आणि त्यांनी बांगलादेश युद्धावर एक पुस्तक देखील लिहिले. परंतु ते अप्रकाशित आहे. त्यानंतर शिवाजी महाराजांवर लष्करी दृष्टीकोनातून किंवा त्यांच्या युद्धनेतृत्वाबद्दल पुस्तक लिहावे असा विचार त्यांच्या मनात आला.

गजाभाऊंनी संरक्षण आणि सामरिकशास्त्र विषयात पुणे विद्यापीठातून पदव्युत्तर (..) पदवी घेतली. यावेळी युद्धशास्त्राचा अभ्यास करताना ते शिवाजी महाराजांच्या युद्धशास्त्राकडे वळले. त्यातून निर्णय झाला शिवाजी महाराजांच्या चरित्राचा पूर्ण अभ्यास करायचा. यासाठी

मग मोडीलिपी बरोबरच फारसी, उर्दू, जर्मन, फ्रेंच, पोर्तुगीज या भाषा शिकले. मराठी, हिंदी, संस्कृत आणि इंग्लिश भाषेतील इतिहासाची साधने होतीच. ज्याला या भाषा येतात तोच खोलात जाऊन शिवचरित्राचा अभ्यास करू शकतो. यासाठी मूळ साधने आणि मुघलांची साधने अभ्यासणे आवश्यक होते. या अभ्यासासाठी ते भारतभर फिरले. जिथे जिथे संदर्भ कागदपत्रे होती ती मिळवली. अनेक अभ्यासकांशी चर्चा केली. त्यानंतर त्यांनी शिवचरित्र इंग्रजीतून लिहिले. मग मराठीतूनही लेखन केले. त्यामध्ये १६५८ पर्यंतच्या इतिहासावर २५०० पाने झाली आहेत आणि पुढील लेखन चालू आहे.

(क्रमशः)

वास्तुशास्त्र पेंटिंग



लघुलेख - ४८

नक्षत्र तालिकेतील नववे नक्षत्र
"आश्लेषा आहे. या नक्षत्राचा आराध्य
वृक्ष "नागचाफा" आहे- 'कर्क'
राशीच्या जातकांचा जन्म या नक्षत्रात
झालेला असतो. कर्कचा राशी स्वामी
चंद्र' आहे, 'नागचाफा' या वृक्षाच्या
फुलांतील परागांचे (पुंकेसरांचे) नांव
'नागकेसर' आहे. या नक्षत्राच्या
आराध्य वृक्षाचं नांव "नागकेसर"
म्हणूनही ओळखले जाते.

'महासुदर्शन काढा' या औषधामध्ये नागकेसराचा अंतर्भाव असतो. 'आश्लेषा' या नक्षत्राचा पर्यायी वृक्ष 'सुरंगी' आहे. याच नक्षत्राचा दुसरा पर्यायी वृक्ष 'उंडल' आहे. सुरंगी व नागचाफा यांच्या कुळातीलच 'उंडल' हा वृक्ष आहे.

आश्लेषा नक्षत्राची ४ चरणे कर्क राशीत येतात. आश्लेषा नक्षत्राची देवता 'सर्प' आहे. "ॐअनंतनागाय नमः" हा या नक्षत्र देवतेचा मंत्र आहे. या नक्षत्रावर जन्मलेल्या जातकाचे व्यवसाय, व्यापार, ट्रेडिंग, दलाली, कलाकार, पत्रकार, लेखक, दुभाषी राजदूत, परिचारिका, गणितज्ञ या क्षेत्राशी संबंधित अधिक प्रमाणात आढळतात. ह्या व्यक्ती दीर्घायुषी असतात.

या जातकांना त्यांच्या जवळचे विशेषतः त्यांच्या नात्यातील हितशत्रु असतात. या शिवाय यांच्यावर नकारात्मक शक्तीचा प्रभाव खूप लवकर पडतो असे निरीक्षण आहे. कर्क राशी आणि राशी स्वामी चंद्र असल्याने शीत रंगांचा प्रभाव अधिक असतो. प्रवासात घेतलेले निर्णय अधिक अपुकेतकेडे जाणारे आणि योग्य ठरतात. या जातकांना, त्यांच्या इतरांशी बोलण्याच्या स्वभावातूनच त्यांचे हितशत्रु बनले जातात. त्यामुळे या व्यक्तींनी स्वतःच्या बोलण्यावर ताबा ठेवायला हवा. मौजून-भापून बोलले पाहिजे... असे जरी सांगितले जात असले, तरी कार्यबाहुल्यामुळे आपल्याकडून इतकी काळजी घेतली जातेच, असं होत नाही. अशावेळी आपल्या मदतीला धावून येते ते एकमेव "वास्तुशास्त्र पेंटिंग"...

कारण, रंग... मानवी मनावर आणि सभोवतालच्या वातावरणावर योग्य तो परिणाम करतातच. त्या परिणामांमध्ये योग्य रंगाचा सकारात्मक परिणाम हा 'त्या' जातकाच्या दैनंदिनीवर देखील तितक्याच सकारात्मकतेने परिणाम घडवून येतो आणि यथायोग्य प्रगतीकडे वाटचाल होण्यास 'पेंटिंग' ची मदत होते.

क्रमशः.....

द्वारा एस्.व्ही.एस्. कला प्रतिष्ठान
डॉ. गजानन शेपाळ : 98691 30238

कथाकथन - कथावाचन

सहभाग
हेमलता कुलकर्णी
गौरी लहुरीकर
विनिता दंडारे
रजनी खोत
प्रशांत नानकर
मकरंद गोसावी
राजन सावरीकर

दिनांक : 20 सप्टेंबर (शनिवार)
वेळ : संध्याकाळी 6.30 ते 8.30

स्थळ : मुदगंध कलादालन, नं 3,
बेकर्स लाऊंज च्या खाली,
छ. संभाजी नगर.

TRANS-DELTA
FOUNDATION





जात्यावरच्या ओव्या.....

माय माय करू
माय साखर फुटाणा
मायेच्या गोष्टी गोड
मला उठू गं वाटे ना ॥५॥

माय माझी मका
दुरून मारे हाका
लाडकी ला वाटे
थंड वाऱ्याच्या झुळका ॥६॥

संदर्भ - शांताई इंगळे

संकलन - सौ. मनोरमा बोराडे

सहशिक्षिका, छत्रपती संभाजीनगर

सर जो तेरा चकराये...

ज्योतिर्मय साहित्य

जॉनी वॉकरचं प्यासा या चित्रपटातलं सर जो तेरा चकराये या दिल डुबा जाये... हे गाणं जुन्या पिढीतल्या रसिकांना आजही आठवत असेल. जॉनी वॉकरचा अभिनय आणि मोहम्मद रफी यांचा आवाज हे इतकं भन्नाट कॉम्बिनेशन जमलं आहे ना की ज्याचं नाव ते ! मला तर लहानपणी वाटायचं की हे गाणं जॉनी वॉकर यांनींच म्हटलंय. पण नंतर कळलं की गायक रफीसाब आहेत. एकदम जादुई आवाज. दूध, चहा, साखर या सगळ्यांची जशी अप्रतिम भट्टी जमून सुरेख चहा जमावा तशी या गाण्याची भट्टी जमली आहे. रफीचा गारुड करणारा आवाज, जॉनी वॉकर यांनी केलेला अफलातून अभिनय आणि एस डी बर्मन यांचं संगीत. हे गाणं ऐकता ऐकता निराशा, निरुत्साह, आळस कुठल्या कुठे पळून जातो. चेहऱ्यावर छान हसू उमटतं ही या गाण्याची ताकद.

मुंबईच्या चौपाटीवर किंवा अन्य कुठे पर्यटनस्थळी जॉनी वॉकरचे तेल मॉलिश करणारे हे भाऊबंद हमखास भेटतात. बहुतेक न्हावी मंडळी सुद्धा हे काम मोठया कौशल्याने करतात. नापित, नाभिक, वारिक, हजाम इ वेगवेगळे शब्द त्यांच्यासाठी रूढ आहेत. मुंबई, पुण्यासारख्या मोठया शहरातील रेल्वे स्थानकांबाहेर काही नाभिक मंडळी रांगेने आपली दुकाने लावून बसलेली दिसतात. सकाळी सकाळी गाड्यातून उतरणारे मुंबईकर, पुणेकर ज्यांना घरी दाढी करायला वेळ मिळत नाही ते इथे येतात. न्हाऱ्याच्या ताब्यात आपली मान मुकाटपणे देतात. न्हाऱ्याकडे येताना दाढी वाढलेली, अस्ताव्यस्त वाढलेले केस अशा अवस्थेत आलेली मंडळी जाताना एकदम फ्रेश होऊन जातात. त्यांचा नूरच पालटलेला असतो. असे रस्त्यावर बसणारे साधेसुधे न्हावी आणि मोठमोठया वातानुकूलित पार्लरमध्ये बसणारे फाईव्ह स्टार न्हावी यांच्यात काही फार फरक आहे असे



उगवतीचे रंग



विश्वास देशपांडे
चाळीसगाव
मो. ९४०३७४९३९२

मला वाटत नाही.

कारण कृती आणि परिणाम तोच असतो. फरक फक्त पैशाचा, आरामशीर बसण्याचा आणि आणखी महागडे साहित्य ती मंडळी वापरतात त्याचा.

माझे लहानपण एका अगदी छोट्याशा खेडेगावात गेले. त्या गावात न्हाऱ्याचे दुकान नव्हते. वंशपरंपरेने काम करणारे एक न्हाऱ्याचे घर होते. वयोवृद्ध नथूबाबा, त्यांचा भाऊ पुंडलिक आणि मुलगा हिरालाल असे तिघे जण कार्यरत होते. त्यांच्याजवळ हजामत करण्यासाठीची एक लोखंडी पेटी होती. त्यात साहित्य घेऊन ही मंडळी आमच्या आणि आजूबाजूच्या गावात फिरायची. एक दोन महिन्यात त्यांची फेरी आमच्या घरी असायचीच. घराच्या बाहेरच्या ओट्यावर त्यांची बैठक असायची. बसण्यासाठी एखादा

जुना तरटाचा तुकडा अंथरला जायचा. बऱ्याच वेळा लहान मुले आपली मान हवी तशी ठेवत नाहीत म्हणून न्हावी त्यांची मान आपल्या दोन्ही गुडघ्यांमध्ये अशी काही पक्की पकडायचा की त्याला हवी तशी कटिंग झाल्याशिवाय सुटका व्हायची नाही. पण बाजूला मोठी माणसे बसलेली असायची त्यामुळे रडाओरडायची सोय नसायची. ओरडले तर पाठीमागून एखादा धपाटा हमखास उरलेला असायचा. पण न्हाऱ्याचे कौशल्य मात्र वादातीत असायचे. बहुतेक वेळा मोठी माणसे त्या न्हाऱ्याला आपल्या मुलाची चांगली बारीक हजामत कर असे सांगायची म्हणजे निदान दोन तीन महिने काळजी नसायची. (क्रमशः)

॥ संत महात्म्य ॥

लेखक - मधुकर बोरीकर
9403061886

पाप,पुण्य टाळता येते का ?

ज्योतिर्मय साहित्य

कारण कार्य मालकाचे तर फळही त्याचेच. यानुसार ते फळ मनोमन भगवंतास अर्पण करावे. असे केले की आपण आपल्याच व्यक्तीच्या सुखासाठी दिवसभर राबलो तरी परवानगी मागितल्याने व अर्पण केल्याने ही कर्मे आपणास बाधत नाहीत. पण भाव मात्र असा हवा. की मी प्रभु साठी त्यांच्या परवानगीने त्याचेच कार्य करीत आहे. आणि त्यासच अर्पण करीत आहे. जोवर सिद्धत्व येत नाही तोवर हा प्रयोग कसोशीने आणि योग्य त्या भावावर करत जायला हवा. आपला व्यवसाय ,नोकरी घरातील कामे इथे सर्व वेळेस हा प्रयोग कसोटीने करावा.

जळो आगी पडो खान नारायण भोगीता/
ऐसी ज्याची वदे वाणी नारायणी ते पावे/
भोजन काळी करिता धंदा म्हणा गोविंदा पावले/
तुका म्हणे न लगे मोल देव बोलू आवडता.
फला भिलाषेविन/ नित्य नैमित्त जाण/
करावे गा कृष्णार्पण/अर्पिती खूण जाणोनी//

याकरता फळाचा अभिलाष न धरता नित्य नियमितिक करणे अर्पणाची खूण जाणून कृष्णा अर्पण करावे
धरूनी मदर्पणाचे बळ/ नित्य आचरता निर्मळ/
चिंताचे चैत्य मळ/ जाती तात्काळ नासोनी //
प्रत्येक कर्म मला अर्पण करण्याचे पाठबळ घेऊन निर्मळ कर्मांचे आचरण केले असता चिंताचे मळ तात्काळ नाश पावतात.

जाहल्या चित्त मळ क्षाळने/ नित्य विवेकू उपजे तेणे/
इहा मुत्रा लाता हाणें/ अनित्य त्यजने वैराग्ये//
चिंतातील सारे मळ धुवून गेले म्हणजे *नित्य* वस्तूचा विचार मनात उद्भवतो. आणि इह फलोकाच्या सुखावर लाथ मारून वैराग्याने अनित्याचा त्याग करतो.

वैराग्य कशासाठी हवे ?
एवं वैराग्य झालिया अढळ /तेणे सत्व होय प्रबळ/
तेव्हा मज जाणावया केवळ/ वृत्ती निर्मळ ते काळी//
अशाप्रकारे वैराग्य आढळ झाले म्हणजे त्याच्या योगाने सत्वगुण वाढतो, तेव्हाच मना जाणण्या इतकी वृत्ती निर्मळ होते. ज्ञानेश्वरी तही माऊली आपणास असेच सांगतात की
ते कर्मा तरी वर्तती/ परी कर्म फळा नातळती /
आणि यातायाती न लोपती /अर्जुना तया//
ज्याचे देणे त्याची घातला संकल्प/
बंधनाचे पाप चुकविले /तुका म्हणे येथे उरला विडुल /खाये बोल गाये नाचे//

तुकाराम महाराज म्हणतात आम्ही आता सर्व काही विडुलाला अर्पण केले आहे. त्यामुळे केवळ विडुलाचे हे जग भरलेले आहे. तो देईल ते मी खातो त्याचेच बोल बोलतो त्याचीच गाणी गातो त्याच्यात छंदात नाचतो.

पाप पुण्य हातातून अपरिहार्यपणे होत राहणार निषिद्ध कर्मांवर मनाचा धाक बसून ती कर्मे सर्वथा टाळून नित्य नैमित्तिक इतर सर्व कर्मे कृष्णाच्या परवानगीने नम्र भावाने करावीत व कर्म संपल्यानंतर ती कृष्णास अर्पण करावीत. या पद्धतीने करत गेले, दिवसभरात प्रत्येक कर्मात मनोमन प्रभु परवानगी द्या असे म्हणून ते कर्म करायचे व प्रभू तुम्हाला अर्पण असे म्हणून त्यांना अर्पण करणे हा प्रयोग सतत सतत करावयाचा.

हाच प्रयोग तुकाराम महाराज, एकनाथ महाराज आदी सर्व संतांनी केला भगवद्गीतेतही या प्रयोगाचा उल्लेख आहे. भागवत ग्रंथातही हाच प्रयोगात सांगण्यात आला आहे. तेव्हा आपण सर्वांनी गंभीरपणे हा प्रयोग करायला काही हरकत नसावी. मनोमन प्रार्थना करत गेल्यामुळे इतर लोकांना तुम्ही प्रयोगात आहात याची जाणीवही होत नाही. तुम्ही अशा रितीने या कर्मा पासून स्वतःस मुक्त करू शकता. निदान क्रियमान कर्म या प्रयोगाने नष्ट होतील. अंगात सत प्रवृत्ती वाढेल मग आत्मस्थिती चा अनुभव येईल हा केवढा मोठा लाभ या प्रयोगाने होणार आहे. सर्व संतांनी हा प्रयोग काटेकोरपणे आयुष्यभर गिरवीला. सिद्धत्व आल्यानंतर नंतर या प्रयोगाची आवश्यकता उरत नाही. पण तोवर या प्रयोगा शिवाय काही पर्याय नाही. हे आपण य वरील उद्बोधनातून जाणून घेतले. हा दिव्य प्रयोग दिल्याबद्दल सर्व संतांच्या चारणावर विनम्र होऊन कोटी कोटी वंदन करूयात.

जय हरी माऊली

संतांचे ग्रंथ

आहे' म्हणून नुसता वाचणारे लोक त्याहून जास्त असतात; आणि त्याहीपेक्षा, ते ग्रंथ मुळीच न वाचणारे लोक फारच जास्त असतात !

जगाच्या प्रवाहाच्या उलट जायला संतांजवळ शिकायचे असते. संतांना व्यवहारापुरतीच देहाची स्मृती असते. ते देहाला सावलीप्रमाणे मानतात. सावलीला दुःख झाले म्हणजे केव्हाही अयोग्यच. म्हणूनच संतांच्या मनावर सुखदुःखाचा परिणाम होत नाही. संतांकडे लोक कितीतरी कष्ट करतात आणि ते लोक यांच्या नात्यांगोत्याचेही नसतात. संत त्यांना काही देत नसताना ते इतके कष्ट करतात, याचे कारण संतांचा त्यांच्याविषयी असणारा खरा आपलेपणा होय. संत एकांतात जातात याचे कारण असे की, लोकांतात त्यांना भेटणारे निराळे असतात आणि एकांतात भेटणारे निराळे असतात. लोकांतात संतांची शांती बिघडते असे मुळीच नाही; पण एकांतात भेटणाऱ्यांना लोकांतात भेटता येत नाही, म्हणून ते एकांतात जातात.

कोणत्याही संतांचा ग्रंथ वाचताना, तो कृतीत आणण्याकरिता आहे, ही भावना ठेवून वाचावा.

आहे. बापाचा निरोप लहान मूल आईला आपल्या बोंबड्या शब्दांत आणि स्वतःला कळला असेल तसा सांगत असते, तितपतच पोथीतल्या शब्दांचा अर्थ आज आपल्याला सांगता येईल. संतांनी ग्रंथ लिहिले याचे कारण, ज्यांना बुद्धीने खात्री करून घ्यायची आहे त्यांनी ती करून घ्यावी आणि परमार्थ करावा. संतांच्या वचनाचा ओढूनताणून अर्थ करू नये, त्याचा सरळ अर्थ घ्यावा. ग्रंथ वाचीत असताना आपली मते बाजूला ठेवावीत; एका अक्षरावर दुसरे अक्षर लिहिले, तर पहिले दिसत नाही आणि समजत नाही, म्हणून शुद्ध मनाने ग्रंथ वाचावा. आपल्या वडिलांचे पत्र जर आपल्याला आले तर आपण त्यातले अक्षर अन् अक्षर वाचतो. तसे, ज्ञानेश्वरी, दासबोध हे ग्रंथ अगदी मनापासून वाचावेत. पुष्कळ लोक जे पोथी ऐकायला जातात ते लोकांनी बरे म्हणावे यासाठी, किंवा क्रमत नही यासाठी, किंवा इतर उद्योग नाही म्हणून जातात. असे करणे योग्य नाही. खरे म्हणजे, संतांचे ग्रंथ वाचून स्वतःला काय करायला पाहिजे ते शोधून काढून तेवढे करणारे लोक थोडेच असतात. ते ग्रंथ वाचून त्यांचा अर्थ नीट समजणारे लोक त्यापेक्षा जास्त असतात; ‘मोठ्या संतांचा ग्रंथ



आरोग्य संजीवनी

झोप आणि ध्यान

ज्योतिर्मय साहित्य

ध्यानमध्ये झोप का लागते,असा प्रश्न खुप जणांना पडतो. काहीजण झोप आणि ध्यान एकच मानतात. मला मस्त झोप लागते. काही ध्यान-बिन करण्याची गरज नाही असे अजब तर्क लढवून ते मोकळे होतात.

झोप आणि ध्यान यांत मुलभूत फरक आहे. मनुष्य काम करून दमला, रात्री सवयीने अंश्रुणावर येऊन पडला की त्याला झोप लागते. झोपेत शरीराला विश्रांती मिळते पण मन मात्र स्वप्नावस्थेतही जागृत असते. आपण दिवसभरात जो विचार करत राहू, त्याचे गारुड स्वप्नावस्थेवर असते. स्वप्नामध्ये आत्मेही आपल्याला दर्शन देतात.

ध्यान ही मनाला विश्रांती देण्याची प्रक्रिया आहे. ध्यानावस्थेत तुम्ही मन एकग्र करता. जेव्हा आपण एकग्र असतौ, तेव्हा मनात कोणतेही विचार येत नाहीत. विचारांची श्रृंखला थांबवूनच आपल्याला ध्यान करायचे असते. मन हे माकडासारखे चपळ असते. त्याला अक्षरशः बांधून एका गोष्टीवर लक्ष केंद्रित करणे,म्हणजे ध्यान होय.

ध्यानात मनाला पुर्ण विश्रांती मिळते. ह्या विश्रांतीचा परिणाम आपल्या शरीरावरही दिसू लागतो. झोपेत शरीराला आराम मिळेल पण मनाला मिळतच नाही, तो आराम ध्यान केल्यावर मिळतो.

जगभरात ध्यानावर संशोधन होत आहे. शरीराचा मनाशी संबंध असतो, हे विज्ञानाेही

मान्य केले आहे. आयुर्वेदात तर ते आहेच. आता मानसिक ताणामुळे शरीराला होणारे आजार, ही एक वेगळी वैद्यकिय शाखा झाली आहे. दिवसभरात तुम्ही २० मिनिटे जरी ध्यान केलेत, तरी ७ तासांच्या झोपेने जेवढी ऊर्जा मिळते त्याच्या कैक्कपटीने ध्यानाने ऊर्जा मिळवता येते.

संपूर्ण शरीराचे शुद्धीकरण किमान सहा महिन्यातून एकदा करणे गरजेचे आहे. कारण...

आज प्रदूषित अन्न, हवा, पाणी या माध्यमातून अनेक विषारी द्रव्ये शरीरात जातच आहेत, ते आपण बहुतेक वेळा टाळू शकत नाही. तसेच आपल्या सवयींतील, आहारातील, दिनचर्येतील चुकांमुळे विषारी द्रव्ये शरीरात तयारही होत आहेत. ही विषारी द्रव्येच आपल्या विविध आरोग्यविषयक समस्यांसाठी कारणीभूत ठरतात. म्हणूनच किमान सहा महिन्यातून एकदा

संकलन –
डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी–चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क – ९२ ७१ ६६९ ६६९

संपूर्ण शरीराचे शुद्धीकरण () करून ही विषारी द्रव्ये बाहेर काढणे गरजेचेच आहे, त्यामुळे आपण दिर्घकाळ निरोगी राहू शकू.

– ज्याप्रमाणे आपल्या गाड्यांचे इंजिन चांगले राहावे, गाड्यांनी चांगली साथ द्यावी,

भविष्यात मोठा खर्च काढू नये, अचानक धोक्या देऊ नये म्हणून ठाविक कितीमीटर झाल्यावर किंवा ठाविक कालावधी झाल्यावर आपण त्यांची सर्व्हेसिंग करतो त्याप्रमाणे आपले शरीररूपी इंजिन चांगले राहावे, आपल्या शरीराने चांगली साथ द्यावी, भविष्यात दवाखान्यासाठी मोठा खर्च करावा लागू नये, आपल्या शरीराने अचानक धोका देऊ नये म्हणून गाड्यांप्रमाणेच आपल्या शरीराचेही सर्व्हेसिंग म्हणजेच संपूर्ण शरीर शुद्धीकरण () करणे आवश्यक आहे.
– शिवाय आपण रोजच्या रोज घरात झाडलोट करत असतो, त्याला आपण म्हणू. पण तरीही सणासुदीच्या तोंडावर आपण घरातील सर्वच भांडी काढून स्वच्छ घासतो, सर्व अंश्रुण-पांघरूण स्वच्छ धुतो, घर अगदी आपण म्हणू. त्याचप्रमाणे किमान सहा महिन्यातून एकदा आपले संपूर्ण शरीर आतून पूर्ण स्वच्छ करायला आपण संपूर्ण शरीर शुद्धीकरण () म्हणजेच आपल्या शरीराचे म्हणू शकते.

पण संस्थेचे शुद्धीकरण गरजेचे आहे. कारण...

आपण जे बेकरीचे आणि मैद्याचे पदार्थ खातो ते अन्ननिकेला आतून चिटकतात, लहान आतड्याला आतून चिटकतात, तसेच अन्य विषारी द्रव्ये ही चिटकतात आणि चिटकून चिटकून तिथे त्यांचा एक थर तयार होतो व कवेवर चिटकत राहून तो थर वाढत जातो.

देवान घेवाण करून सोशल मीडिया सारखे माध्यम हाताळले तर संवाद, जगण आणि जीवन सुगंधित होऊ शकते. आणि सोशल मीडियाचा वापर जात पात, राजकारण, आणि समाजात तेढ निर्माण होईल, असा तर मुळीच होता कामा नये, अन्यथा माणूस म्हणून घेण्याचा आपल्याला अधिकार राहणार नाही. आणि शेवटी एवढेच म्हणेल, या आभासी दुनियेत जगताना मात्र माणसा माणसा तितल प्रत्यक्ष भेट होऊन संवाद मात्र हरवता कामा नये आणि सर्वांनी एकमेकात असलेलं नातं, मैत्री, स्नेह, आदर, प्रेम माया, आपुलकी जपलीच पाहिजे. नुसती आभासी भेट क्षणिक आनंद देत असली तरी प्रत्यक्ष भेटीचा आनंद काही औरच असतो. आणि सोशल मीडिया वापरताना, या जगात वावरताना कायम जागरूक राहून सर्व दृष्टीने त्याचा योग्यच वापर केला पाहिजे. आणि सोशल मीडिया मुळे जग खूप जवळ आणले आहे, हे मात्र मान्य करावे लागेल मात्र त्याचा वापर हा नियंत्रितच हवा.

कर्णास पांडवांच्या बाजूने उभे राहण्यास सांगणारी विवंचनेत सापडलेली माता.. युद्धानंतर कर्णाच्या मृत्यूनंतर आपल्याच मुलाकडून विधिवत अंतिम संस्कार करणारी दुर्बल स्त्री हे सर्व भोगावे म्हणून कुंतीच्या भाळी सहस्रशीलतेचे गोंदण युगंधराने आधीच करून ठेवले होते कि काय.. सारे सोसून युधिष्ठिरासह पुन्हा वानप्रस्थाश्रमी जाणे.. लिखीतच होते.

बालपणीच जन्मदात्या कडून पालनकर्त्याकडे जाणे तारुण्यात अभिन्न, संसारात अपरिमीत वेढ्यात अडकलेली, वृद्धपणी मुलांवर हक्क सांगणारी.. शोशक समंजस सहस्रशीलतेने निस्सिम उदाहरण म्हणजे कुंती प्रत्येक स्त्री मध्ये कुठेती आढळून येते ती अखंड वाहणारी गंगोत्री.

छत्रपती संभाजीनगरचे विश्वविख्यात बारा ज्योतिर्लिंगापैकी घृष्णेश्वर, वेरूळ, अजिंठा लेणी, पवनचक्की, बिबी का मकबरा, जगविख्यात पैठणची पैठणी, जायकवाडी धरण, देवगिरीचा प्रसिद्ध किल्ला, जालना लिह्यातील अंबड या ठिकाणी मर्यादरी देवीचे मंदिर आहे. संतांची जन्मभूमी, आपलीच भाषावैशिष्ट्ये जपणारी, अघळपघळ, निवांत, खरेपणा, सत्तेपणा, मायाळू, जपणारी, रमणारी, कामाला येणाऱ्या बायकांना देखील लक्ष्या म्हाणारी, सगळं, सगळं देखेणपण, आपलेपणा जपणारा मराठवाडा.....

मराठवाड्यावर कित्येक वर्षे निजामशाहीच्या भित्तीदायक सावटाखाली राहणाऱ्या मराठवाड्याला या जोखडातून मुक्त करण्यासाठी जीवाचे रान करणाऱ्या स्वामी रामानंद तीर्थ, दिंगबरराव बिंदू, गोविंदभाई श्रॉफ, रविनारायण रेड्डी, देवीसिंग चौहान, भाऊसाहेब वैशंपायन, शंकरसिंग नाईक, नानल, मुकुंदराव पेडांगवार, जयचंद्र काबरा, बाबासाहेब पंढराजपे यांसारख्या अनेक अनेक हुतात्म्यांच्या पावन स्मृतीस विनम्र अभिवादन.

मराठवाडा मुक्ती संग्रामामुळे स्वातंत्र्याला खऱ्या अर्थाने पूर्णत्व मिळवून दिलेल्या मराठवाड्यातील सर्व शूरवीरांना!

मानाचा मुजरा! आपल्या जन्मभूमीवर कुणाचं प्रेम नसतं? त्यात मी ती काय वेगळी? मोठी बहीण सौ.वंदना चाक्रूरकर हिने सुचवलेला हा विषय बऱ्यापैकी लिहिला आहे. बऱ्याचशा गोष्टी राहिल्या पण असतील, काही वाचनात आलेल्या. त्या पण लिहीतांना घेतल्या हे आवर्जून सांगायलाच हवं..... बघा कसं जमलयं ते नक्की कमेंट करा.

मराठवाडा मुक्ती संग्राम दिनाच्या हार्दिक शुभेच्छा

छुपे क्रांतीकारक : बादल गुप्ता

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**
पोर्टेशियम सायनाइड घेऊन भारताच्या स्वातंत्र्यलढ्यासाठी योगदान देणाऱ्यामध्ये ८ डिसेंबर १९३० रोजी वयाच्या १८ व्या वर्षी वीरमरण पत्करलेल्या बादल गुप्ता (सुधीर गुप्ता) यांचे प्रामुख्याने नांव घेतले जाते. छुपे क्रांतीकारक विशेषतः बंगाल आणि पंजाबातील भारताच्या स्वातंत्र्यसंग्रामात त्यांच्यावर पोलीस हल्ला किंवा पकड झाल्यास पोर्टेशियम सायनाइड घेण्याचा पर्याय ठेवत. हे अतिशय विषारी असल्याने मृत्यू लगेच येतो. १८ एप्रिल १९३० रोजी चितगांव शस्त्रागारावर क्रांतीकारक सूर्यसेन यांच्या नेतृत्वाखाली आक्रमण केल्यापासून ब्रिटीश पोलीसांनी पकडण्यापूर्वीच त्यांच्यासमोरच पोर्टेशियम सायनाईड घेण्याचा पर्याय जहाल क्रांतीकारकांनी स्वीकारला. भारतीय महिला क्रांतीकारक प्रीतिलता वाडेदार यांनी ब्रिटीश पोलिसांनी पकडण्यापूर्वी,जेव्हा त्यांनी चितगांव क्लबवर हल्ला केला आणि त्यांना घेरण्यात आले तेव्हा २४ सप्टेंबर १९३२ रोजी पोर्टेशियम सायनाईड घेऊन २१ व्या वर्षी स्वातंत्र्यलढ्यात वीर मरण पत्करले. १९३० च्या दशकात विशेषतः तरूण जहाल क्रांतीकारक ज्यांनी हिंदुस्थानच्या स्वातंत्र्यासाठी अविवाहीत राहून वीरमरण पत्करले त्यांनी ब्रिटीश पोलीसांनी पकडल्यानंतर त्यांच्याकडून होणाऱ्या मानसिक, शारीरिक अत्याचारापासून सूटका मिळविण्यासाठी हा मार्ग पत्करला. ब्रिटीश पोलिसांनी पकडल्यानंतर त्यांचे सहकारी क्रांतीकारकांची नावे सांगण्यासाठी होणारी अमानवी पिळवणूक तसेच त्यांच्या

नमो दुर्गा नवरात्र महोत्सव देवी स्तंभ पुजन संपन्न

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**
छत्रपती संभाजीनगर – मा.ना. अतुल सावे यांचे शुभ हस्ते तब्बल १ वर्षांची परंपरा जपणाऱ्या नमो दुर्गा नवरात्र महोत्सवाचा ‘‘स्तंभपूजन’’ समारंभ राजीव गांधी मैदान एन ५, सिडको येथे संपन्न झाला ! गेली दहा वर्षांपासुन दांडियासाठी नमो दुर्गा नवरात्र महोत्सव शहरातील सिडको परिसरात आयोजित केल्या जाणारा देवी महोत्सवची ज्य्यत तैयारी चालू आहे. मंडळाचे सदस्य रात्र दिवस या कार्यात झटत आहेत. दरवर्षी मा ना श्री अतुल सावे

यांचे मार्गदर्शन असलेले हे शहरातील नामांकित व यशस्वी दांडिया मानली जाते. दररोज मान्यवर, प्रतिष्ठित नागरिक हस्ते सामुहिक आरती, दररोज भरपूर बक्षिसे, महिला मंडळ सामुहिक आरती महिला व मुलींना मोफत प्रवेश या मुळे भक्तांची गर्दी हजारो संख्येने असते.

या स्तंभ पुजन प्रसंगी नव अध्यक्ष गाडीवान राहुल, कार्याध्यक्ष विलास कोरडे, शिवाजी दांडगे, गणेश नावंदर राहुल खरात व सर्व मंडळ सदस्य मान्यवर व नागरिक



यांची उपस्थिती होती.

‘‘भारत‘‘ विश्व शांतीचे ‘‘उगमस्थान‘‘ व ‘‘ आधारस्तंभ‘‘

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**
जगात शांतता प्रस्थापित रहावी या उद्देशाने १९८१ पासुन संयुक्त राष्ट्र महासभेने २१ सप्टेंबर विश्व शांती दिवस साजरा करण्याची घोषणा केली. तेव्हा पासून जगात विश्व शांती दिवस साजरा करण्यात येतो.जगात भारताला शांतीचे ‘‘प्रतीक‘‘ मानल्या जाते.विश्वशांतीची सुरुवात भारतानेच केली आणि पुढेही ‘‘विश्व शांतीची जोत‘‘ भारताकडून अशीच ‘‘प्रज्वलित‘‘ होत राहील हे आपल्याला जी-२० शिखर परिषदेवरून लक्षात येते.आज जगात शांती कशी प्रस्थापीत करता येईल याकडे भारताचे संपूर्ण लक्ष आहे. भारत हा देवी-देवता, ऋषि-मुनी, साधु-संत,ज्ञानी, थोर महात्म्ये, क्रांतिकारक,जहालवादी- मवाळवादी अशा अनेक विचारवंतांच्या प्रयत्‍नाने बनलेला जगाच्या पाठीवरील एकमेव देश भारत आहे.त्यामुळे जगात शांतता कशी प्रस्थापीत करता येईल याचा अभ्यास करण्याकरिता संपूर्ण जगाचे लक्ष भारताकडे नेहमीच असते. कारण जगाच्या पाठीवर भारताचा उगम शांतता प्रस्थापित करण्यासाठीच झाला असावा.त्यामुळे गंगा,कावेरी, गोदावरी, नर्मदा, यमुना, वैगंगा,तापी, कृष्णा इत्यादी नद्या सुध्दा शांतीचे द्योतक मानले जाते.भारताने नेहमी शांततेचा पुरस्कार केला आहे आणि करीत राहिल.‘‘गौतम बुध्दासारख्या महाज्ञानी‘‘ यांनी भारतात शांतीची जोत प्रज्वलीत केली व संपूर्ण जगभर फीरवीली.‘‘मर्यादा पुरुषोत्तम राम‘‘ यांनी सुध्दा शांततेचा पाठ संपूर्ण जगाला शिकवणीला व इस्लामिक धर्मगुरू ‘‘महम्मद पैगंबर‘‘ यांनी सुध्दा विश्व शांती करीता मोठे अभियान छेडले होते त्याचप्रमाणे ‘‘शिख गुरू गुरूनानक देवजी‘‘ यांनीही शांती प्रस्थापित करण्यासाठी मोलाची कामगिरी केली.पुर्वी आणि आताही विश्वात शांती प्रस्थापित करण्यासाठी भारत अग्रेसर होता आणि आहे.यात तिळमात्र शंका नाही. आज संपूर्ण जग बारूदच्या ढीगाऱ्यावर बसलेले असुन जगातील अनेक देशांमध्ये युद्दजन्य परिस्थिती निर्माण झाली आहे.यामुळे जगात ‘‘तिसऱ्या महायुद्धाची आहाट‘‘निर्माण केली आहे. जगात शांती प्रस्थापित करण्यासाठी भारत संपूर्ण ताकद लावीत आहे तर चीन नेहमीच शांती भंग करण्याच्या तयारीत असतो.परंतु भारताचे काम शांततेने होत नसेल तर भारताही ‘‘आरूप‘‘ धारण करून चीनला पटकनी देवु शकते.मानवाचा जन्म शांतता प्रस्थापित करण्यासाठी व जिवसृष्टीचे संरक्षण करण्यासाठी



अलीपुर बॉम्ब प्रकरणात सहभागी होते आणि अरविंद घोष यांच्यासोबत अलीपूर बॉम्ब प्रकरणात तुरुंगात होते. त्यांच्याविरुद्ध पुरावे न मिळाल्याने कोर्टांमध्ये ते निर्दोष ठरले आणि अरविंद घोष यांच्याबरोबर त्यांचीही मुक्तता करण्यात आली होती. चित्तरंजन दास यांनी या सर्वांचे वकीलपत्र घेऊन त्यांना सोडविण्यासाठी आपले सर्व कौशल्य पणाला लावले होते.

स्वातंत्र्यलढ्यातील बंगालमधील एक महत्त्वाचे क्रांतीकारक होते. निंकुज सेन खसकरून बंगाल व्हॉलिंटियर्स या क्रांतीकारी संघटनेशी आणि मुक्ती संघ या हेमचंद्र घोष यांच्या गुप्त क्रांतीकारी समितीशी संबंधीत होते. निंकुज सेन यांचा जन्म १९०६

मध्ये ढाका येथे झाला. त्यांनी विद्यार्थी जीवनातच गुप्त क्रांतीकारी संघटनेत सहभाग घेतला होता. नंतर ते बंगाल व्हॉलिंटियर्समध्ये सक्रीय झाले. त्यांना क्रांतीकारी कामगिरीसाठी कुमिल्ला येथे पाठवण्यात आले होते. जिथे ललित बर्मन यांच्यासमवेत क्रांतीकारी संघटना मजबूत करण्यात त्यांनी मदत केली.

बादल गुप्ता आणि निंकुंज सेन यांचा संबंध अत्यंत जवळचा आणि ऐतिहासिक होता. बादल गुप्ता यांना क्रांतीकारी विचार आणि स्वातंत्र्यलढ्याची प्रेरणा त्यांचे शिक्षक निंकुंज सेन यांच्या मार्गदर्शनातूनच मिळाली. त्यांच्याकडे शिक्षण घेत असतानाच ते त्यांचे आवडते शिष्य झाले. निंकुंज सेन यांनी स्वातंत्र्यलढ्याचे उदात्त विचार बादल गुप्तावर संस्कारीत केले आणि प्रत्यक्ष जहाल क्रांतीकारी कार्य करण्यास प्रेरीत केले. क्रांतीकारी चळवळीत सहभागी होण्यासाठी बादल गुप्ता यांनी निंकुंज सेन यांच्या मार्गदर्शनाखाली ‘‘बंगाल व्हॉलिंटियर्स‘‘ या क्रांतीकारी संघटनेत वयाच्या सोळाव्या वर्षापासून सहभाग घेतला. बादल गुप्ता यांनी बंगाल व्हॉलिंटियर्स संघटनेत सामील झाल्यावर त्यांनी विविध गुप्त मिशन आणि क्रांतीकारी कारवायांमध्ये भाग घेतला. अतीशय लहान वयात त्यांनी संघटनेच्या सक्रीय गटात आपला समावेश करून घेण्यात यश मिळविले. बंगाल व्हॉलिंटियर्स मधील युवक क्रांतीकारी कट्टर होते ते प्रसिद्धीस पावले. ‘‘बंगाल व्हॉलिंटियर्स जहाल संघटनेने बंगाल प्रांताचे तुरुंग महानिरीक्षक लेफ्टनंट कर्नल एन. एस. सिंप्सन यांना ठार मारण्याचे ठरविले. सिंप्सन तुरुंगातील

स्वातंत्र्य लढ्यातील कैद्यांशी गैरवर्तन करण्यासाठी कुप्रसिद्ध होते. तुरुंगातील स्वातंत्र्यलढ्यातील व्यक्तींना मानसिक, शारीरिक त्रास देण्याबरोबरच त्यांच्या कुटुंबियांना वेठीस धरण्याचेही अमानवी काम ते करीत असत. त्याचबरोबर आपल्या सहकारी क्रांतीकारकांची नावे तसेच क्रांतीकारी कारवाया काय करणार आहात यासाठीही वेठीस धरीत असत. कलकत्त्यातील डलहौसी स्केअरमधील सचिवालय इमारतीमध्ये तुरुंग महानिरीक्षक सिंप्सन यांची केबीन होती. या इमारतीला प्रचंड बंदोबस्त होता. या इमारतीत घुसून जर सिंप्सन यांना मारल्यास नुसत्या बंगाल प्रांतातीलच नव्हे तर भारतभरातील ब्रिटीश अधिकारी यांचे मनोबल खच्ची होऊन ब्रिटीश सत्तेला इंग्लंडपर्यंत हावरा बसेल यासाठीचे नियोजन बंगाल व्हॉलिंटियर्स या संघटनेने बिर्नांय बसु, बादल गुप्ता आणि दिनेश गुप्ता यांच्याकडे सोपविले. तिघांच्यामध्ये सर्वात लहान बादल गुप्ता हेच होते. यापूर्वी एकदा तुरुंग महानिरीक्षक कर्नल नॉर्मन सिंप्सन यांच्या इशार्यामुळे कैदेतील स्वातंत्र्यलढ्यातील कैदी सोडून इतर कैद्यांनी नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांच्यावर हल्ला केला होता. त्यादिवशी नेताजी यांचे सहकारी देशप्रिय जतींद्र मोहन, किर्ण शंकर रॉय आणि सतय गुप्त यांना मारझोड करण्यात आली होती. बिर्नांय कृष्ण बसु यांनी कुविख्यात इम्पेक्टर जनरल लोमेन यांची २९ ऑगस्ट १९३० रोजी हत्या केली होती व ते फरारी होते. तेही तुरुंग महानिरीक्षक सिंप्सन यांना मारण्याच्या कटात सहभागी झाले. **(क्रमशः)**

कुलस्वामिनी प्रतिष्ठान गणेश मंडळला ‘‘ग्रीन बप्पा क्लीन बप्पा’’ पुरस्कार !

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**
‘ छत्रपती संभाजीनगर : मुंबई येथे वांद्रे कुर्ला संकुल येथे महाराष्ट्र प्रदुषण नियंत्रण मंडळ व एनडीटीव्ही यांचे संयुक्त विद्यमाने कुलस्वामिनी प्रतिष्ठान गणेश मंडळास मराठवाडा विभागातून ‘‘ग्रीन बप्पा क्लीन बप्पा’’ साठी प्रथम विजेता म्हणुन गौरविण्यात आले. हा पुरस्कार अविनाश ढाकणे (सचिव महाराष्ट्र प्रदुषण मंडळ) जितेंद्र दीक्षित कार्यकारी संपादक,संजय बिस्कुटे (पीआरओ), यांचे कडून प्रतिष्ठानचे अध्यक्ष विलास कोरडे व संदीप राठोड यांनी स्वीकारला. इको फ्रेंडली, प्रदुषण मुक्त व सामाजिक



बांधिलकी जपण्यासाठी कुलस्वामिनी प्रतिष्ठानचे गणेश उत्सवाचे हे सतरावे वर्ष असुन या पुरस्कार साठी सर्व संभाजीनगर भक्त मंडळ, नागरिक अभिनंदन करत आहेत.

निसर्गप्रेमी ज्येष्ठ वनस्पतीशास्त्रज्ञ डॉ. हेमा साने यांचे निधन

ज्योतिर्मय 📖 **साहित्य**
पुणे (मोहन चौकेकर)- ज्येष्ठ वनस्पतीशास्त्रज्ञ आणि विजेचा व विजेवर चालणाऱ्या उपकरणांचा वापर टाळून निसर्गाशी एकरूप होऊन जीवन व्यतीत करणाऱ्या डॉ. हेमा साने (वय ८५) यांचे आज, शुक्रवारी (१९ सप्टेंबर) निधन झाले. त्या अविवाहित होत्या.

हेमा साने यांचा जन्म १३ मार्च १९४० रोजी झाला. त्यांनी वनस्पतीशास्त्र विषयात एम. एस्सी. पीएच.डी. संपादन केली होती. भारतविद्या शास्त्रात त्यांनी एम.ए., एम. फिल. केले होते. पुण्यातील आबासाहेब गरवारे महाविद्यालयात अध्यापन कार्य केलेल्या साने या वनस्पतीशास्त्र विभागाच्या प्रमुख म्हणून सेवानिवृत्त झाल्या होत्या.

निसर्गप्रेमी साने यांनी इतिहासाचा देखील अभ्यास केला होता. पुण्यातील जोगेश्वरी मंदिरासमोरील शीतलादेवी पार भागातील जुनाट आणि पडक्या वाड्यात त्या राहत. वाड्यात त्यांच्याबरोबर चार मांजे, एक मुंगूस, एक घुबड, भारद्वाज, सालुंकी, नाचण, दयाळ, वटवट्या अशा पक्ष्यांचाही निवास होता.

पर्यावरणपूक जीवनशैलीचा पुरस्कार करणाऱ्या हेमा साने यांनी विजेचा वापर केला नाही. त्यामुळे घरात विजेचा दिवा, दूरचित्रवाणी संच, रेफ्रिजरेटर, वॉटर हीटर, मायक्रोवेव्ह, मिक्सर यांसारखी आधुनिक उपकरणेही नव्हती. नोकरीतील शेवटची दहा वर्षे त्यांनी लुना हे वाहन वापरले. तोपर्यंत आणि त्यानंतर त्या नोकरीव्यतिरिक्त इतरत्र पायीच जात. त्या विहिरीवरून पाणी आणत. त्यांनी दूरध्वनीही वापरलेला नव्हता. केवळ दिवसाच्या सूर्यप्रकाशात आणि रात्री कंदिलाच्या प्रकाशात त्यांनी वनस्पतिशास्त्र आणि पर्यावरण या विषयांवरच नव्हे, तर इतिहास, प्राच्यविद्या अशा विषयांवर मिळून तीसहून अधिक पुस्तके लिहिली. अलीकडे त्या सौर ऊर्जेवर चालणारा दिवा वापरू लागल्या होत्या. हेमा साने यांची ग्रंथसंपदा आपले हिवे मित्र, पुणे परिसरातील दुर्मीळ वृक्ष (सहलेखिका – डॉ. विनया घाटे), बुद्ध परंपरा आणि बोधिवृक्ष, वा. द. वर्तक यांनी संपादित केलेल्या ‘शंभरेक संशोधन प्रबंधां’तील काही प्रबंध, सम्राट अशोकावरील ‘देवानंपिय पियदसी राजे अशोक’ हे पुस्तक, महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी लिहिलेली क्रमिक पुस्तके, बायोलाॅजी (सहलेखिका – वीणा अरबाट), इंडस्ट्रीयल बॉटनी (सहलेखिका –डॉ. सविता रहांगदळे).

हे जनरल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी विंग बी३, फ्लॅट नं.७०१, व्हिसलिंग पाम्स हौ.सो., मानकर चौक, कस्पटे वस्ती, वाकड, पिंपरी-चिंचवड, महाराष्ट्र ४११०५७ येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे. या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत) E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743818559